

GÖÇ YÖNETİMİNE DAİR BİR KESİT: DOBRUCA'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER

A CROSS SECTION ON MIGRATION ADMINISTRATION: MIGRATIONS FROM DOBRUJA TO TURKEY

Ali BOZÇALIŞKAN*, Tekin AVANER**

Geliş Tarihi/Received:15.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted:11.08.2020

BOZÇALIŞKAN, Ali- AVANER, Tekin (2021), "Göç Yönetimine Dair Bir Kesit: Dobruca'dan Türkiye'ye Göçler", Belgi Dergisi, S.21, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2021/1, ss. 383-396.

Öz

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda Berlin Anlaşması'yla Romanya'ya bırakılan Dobruca'dan Türkiye'ye müteakip yıllarda çok sayıda Türk-Tatar soydaş göç etmiştir. 13.yy'dan bu yana Türk kavimlerinin yurt edindiği, Kuzey-Güney ekseninde sürekli göç hareketlerinin merkezinde yer alan Dobruca bu savaşın sonucunda bir kez daha Türk ve Tatarların yoğun olarak yer değiştirmesine şahit olmuştur. Bu dönemde Anadolu'ya göç eden Türk ve Tatar sayısı sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamadığı için Türk ve Romen kaynaklarında büyük farklılık göstermektedir. 1880'de Edirne ve civarına 80-90 bin soydaşın yerleşmesi göç edenlerin sayısının büyüklüğüne dair yeterli işaret vermektedir. Göçün temel nedeni askeri yenilgi olmakla birlikte, Romenlerin siyasi, ekonomik ve kültürel homojenizasyon politikaları diğer önemli etkenlerdir. Azınlıkların topraklarının geniş çaplı kolonizasyonu geçimleri toprağa bağlı soydaşların göçünü daha da hızlandırmıştır.

İki dünya savaşı arasında artarak devam eden göç dalgası, Dobruca'nın Müslüman Türk yoğunluklu demografik yapısını ortadan kaldırmış, bölgedeki Romen nüfus ağırlığı artmıştır. Öte yandan, Romen devletinin Dobruca'daki azınlığa tanıdığı din ve eğitim alanlarındaki haklar uygulanan milliyetçi politikalar neticesinde zaman içerisinde aşındırılmıştır. Göç ve söz konusu olumsuz uygulamalar bölgedeki Türk kimliği ve kültürel mirasında büyük tahribata sebep olmuştur.

Sürekli göç alan Osmanlı Devleti ve mirasçısı Türkiye Cumhuriyeti göçmen akınlarının yarattığı sorunlarla mücadele etmiş olmakla birlikte, genç Türkiye yöneticileri göçü Anadolu'nun nüfusunu artırma, sanayi ve tarımını geliştirmede önemli bir araç olarak da değerlendirmişlerdir. Neticede, düzensiz ve artan ivmeyle süregelen göçleri belirli bir takvim ve sayıya bağlamak fikri ortaya çıkmıştır. Böylece, göçmenler ülkenin ihtiyaç duyulan bölgelerine meslek ve zanaatlarına göre iskân edilebilecekti. 1936 tarihli Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename, Dobruca'dan Türkiye'ye göçleri bir düzene bağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç ve yönetimi, Türk-Tatar nüfus, Berlin Anlaşması, Dobruca, 1936 Türk-Romen Göç Anlaşması.

* Dr., Romanya Bilimler Akademisi Nicolae Iorga Tarih Enstitüsü, Bükreş-Romanya, abozcaliskan@yahoo.com, (<https://orcid.org/0000-0003-1421-6673>)

** Doç. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, GÜVBEN, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, tekinavaner@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-4014-0131>).

Abstract

A large number of Turkish-Tatar people immigrated to Turkey from Dobruja region, which was left to Romania in accordance with the relevant articles of the Berlin Treaty that was signed at the end of the 1877-1878 Ottoman-Russian war. As a result of this war, the Dobruja region, which has been home to Turkish tribes since the 13th century and has been at the center of continuous migration movements in the North-South axis, has witnessed the intensive relocation of Turks and Tatars. Since there is no healthy census regarding the number of the Turkish and Tatar populations that migrated to Anatolia in this period, the numbers differ greatly in Turkish and Romanian sources. The fact that 80-90 thousand Turks and Tatars came and settled in Edirne and its surroundings in 1880 gives sufficient indication about the size of the number of immigrants. Although the main cause of migration is military defeat of the Ottomans, the political, economic and cultural homogenization policies of the Romanian administration are other important factors. Extensive colonization of the lands of minorities further accelerated the migration of the land-bound Muslims.

This wave of immigration, which continued incrementally between the two world wars, eliminated the Muslim Turkish-dominated demographic structure of Dobruja and the intensity of the Romanian population increased in the region. On the other hand, the rights in the fields of religion and education that the Romanian state gave to the Muslim minority in Dobruja after 1878 were eroded over time as a result of the nationalist policies implemented. Immigration and those negative policies caused great damage in the Turkish identity and cultural heritage in the region. First the Ottoman State and later its successor Republic of Turkey permanently struggled with the problems of the influx of migrants due to the loss of large territories. Nevertheless, young rulers of Turkey considered this unremitting migration to help increase the scarce population of Anatolia and to develop its industry and agriculture.

In this context, the idea of binding irregular and ongoing immigration to a certain calendar and number has emerged. Thus, immigrants accepted every year could be resettled to the regions of the country, considering their professions and handicrafts. At the end of relentless efforts of Turkish and Romanian diplomatic services, the Agreement titled "Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename" signed in 1936 brought a discipline and system to the migration from Dobruja to Turkey.

Keywords: *Migration and administration, Turkish-Tatar Population, Berlin Treaty, Dobruja, 1936 Turkish-Romanian Migration Agreement.*

Giriş

Türkçe'de "Dobruca", Romence'de "Dobrogea", Bulgarca'da "Dobrudzha" olarak isimlendirilen bölge Aşağı Tuna bölgesi ile Karadeniz arasında kalan ve kuzeyde Sulina'dan (Romanya sınırları içerisinde) güneyde Ecrene-Kranevo'ya (Bulgaristan sınırları içerisinde) uzanan coğrafi bölgenin adıdır.¹ Toplamda 23.000 km² alana sahip bölgenin 15.500 km²'si günümüzde Romanya'nın, 7.500 km²'si de Bulgaristan sınırları içerisinde bulunmaktadır. Romanya'nın hakimiyetindeki Kuzey Dobruca Tulça ve Köstence vilayetlerini; Bulgaristan hakimiyetindeki Güney Dobruca ise, Dobriç (Pazarcık) ve Silistre vilayetlerini içermektedir.²

Sözkonusu coğrafyada 13. yüzyıldan bu yana Türk ve Kırım Tatarları varlığını sürdürmüş, Osmanlıların 15. yüzyılda tam hakimiyet kurmalarıyla Müslüman nüfus çoğunluğu ele geçirmiştir.³ Bu hakimiyetle birlikte Dobruca'da gerçek anlamda bir Türk-Islam Dönemi başladığı ileri sürülebilir.⁴

O döneme ait resmi kayıtlarda bölgedeki yer adlarının çoğunun Türkçe olması, vaktiyle yoğun Türk yerleşmesinin meydana geldiğini göstermektedir.⁵ Diğer taraftan, Dobruca'yı birkaç kez ziyaret eden Evliya Çelebi, 17. yüzyılda Dobruca'nın neredeyse tüm yerleşim yerlerinin adlarının Türkçe olduğunu, her yerde cami ve mektep bulunduğunu ve halkın çoğunluğunu Müslümanların teşkil ettiğini yazmıştır.⁶ Özünde 17. yüzyıl, bölgenin "Türkleştirilmesinin" tamamlandığı yüzyıl olma niteliğini taşımaktadır.⁷ O günden bugüne Babadağ ve Mecidiye gibi Türkçe yer isimleri hala kullanılmaktadır. Dobruca bölgesindeki Türk varlığının kanıtı olan yer isimleri Osmanlı tarafından zorla yerleştirilmemiş, toponomi değişmesi bölgeye has güvenlik ihtiyaçları ve çeşitli insani etkenlerden kaynaklanan demografik süreçlerin sonucu olmuştur.⁸

Zengin otlakların varlığıyla şöhretli Dobruca, esasen kuzey-güney ekseninde sahip olduğu stratejik ve ekonomik öneminden dolayı 5. yüzyıldan beri Türk halkların geçiş yeri olmuştur.⁹ Bir anlamda burası "Via Gentium" tanımını hak etmektedir. Bu topraklarda Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kıpçaklar iz bırakmışlardır. Zamanla bütün bu halklar başka kabilelerle karışarak, çeşitli imparatorluklara dahil olarak veya Bulgarların Slavlaşması durumunda olduğu gibi Türk karakterlerini yitirerek tarih sahnesinden

1 Üstündağ, Dobruca adına dair "1357'de babası Baalıklar'ın ölümünden sonra tahta geçip, uzun yıllar bu bölgedeki Türk devletini yöneten Dobrotiç'ten gelmektedir. Daha sonra buraya Türkler "Dobrotiç'in ülkesi" Dobruca demişlerdir" şeklinde bilgi aktarmaktadır. Üstündağ, Mustafa (2014), *Altın Dobruca'da Bir Köy Yenice*, 1. bs, İstanbul: Ayışığı Kitapları

2 Ülküsal, Müstecip (1987), *Dobruca ve Türkler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

3 Tunali'nin ifadesiyle Türkler, Balkanların en iyi yerlerini yurt edinmişlerdir. Tunali, Mustafa (1935), *Deliorman ve Dobruca Göçmenleri*, Köyhocasısı Basımevi, Ankara.

4 Mehmet, Mustafa Ali (2013), "Dobruca'daki Türk Kültür Mirası Üzerine Düşünceler", Dobruca'daki Türk Kültür Mirası Sempozyumu, Bildiri, Köstence, 24-25 Eylül, s.1-15.

Osmanlı idari yapılanması kapsamında Romanya'da ayrıca *Memleketeyn* olarak ifade edilen Eflak ve Boğdan ile Erdel ve Transilvanya da bulunmaktadır. Duran, Hacı (1997), "Romanya Türkleri ve Dobruca", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ocak, s.35-40.

5 Karpat, Kemal (1994), "Dobruca." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay., s.482-486.

6 Çelebi, Evliya (2003), *Seyahatname*, (haz.) Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yay.

7 De Jong, Frederick (1986), "The Turks and the Tatars of Romania (Romanya'daki Türk ve Tatarlar)", *Turcica. Revue des etudes turques* 18, s.165-189.

8 Coman, Virgil (2015), *Dobrogea in izvoare cartografice otomane* (sec. XVI-XIX) (Osmanlı Kartoğrafya Kaynaklarında Dobruca-XVI.-XIX.yy), Bucureşti: Editura Etnologica.

9 İbrahim, Nureddin (2009), *Romanya, Ex Ponto, Constanta*.

kaybolmuşlardır. Nihai tahlilde, Dobruca'ya kalıcı bir iz bırakan iki Türk halkı Oğuz Türkleri ve Tatarlar olmuştur.¹⁰

1.Dobruca'dan Anadolu'ya İlk Büyük Göç Akımı (1878-1914)

Dobruca'da tarihi süreç içerisinde özellikle Kırım'dan Rus baskısıyla gelen Tatar Türkleri ve Osmanlı Devleti'nin iskan siyaseti çerçevesinde Anadolu'dan getirilerek yerleştirilen Türkler kalabalık bir nüfus oluşturmuştur. Bu göçlerin en sonuncusunun 1853-1856 arasında yapılan Kırım Savaşı sonrasında gerçekleştiği görülmektedir. Bu savaş neticesinde Rusya, Osmanlı-İngiliz-Fransız ittifakı karşısında mağlup olmasına rağmen Dobruca'ya 35-40.000 Tatar göç ederek yerleşmiştir. Bu yoğun nüfus hareketi nedeniyle Sultan Abdülmecid'in emriyle Karasu olarak bilinen eski yerleşim alanına Mecidiye kazası kurulmuştur. İleride bu kazada kurulacak Müslüman Semineri'nden mezun olan Prof. Karpat, Mecidiye'nin kuruluşuna ilişkin yaptığı çalışmada, Karasu'nun, Osmanlı ordularının kuzey yolu üzerindeki önemli bir geçit, dinlenme ve karargah yeri olduğunu, ancak savaşlarda büyük oranda tahrip edildiğini ve nüfusunun göç etmek zorunda kaldığını; Mecidiye'nin 1856'dan sonra Kırım göçmenlerinin yerleşim bölgesi olarak düşünüldüğünü ve şehir planlama kurallarına uygun olarak Osmanlı'nın inşa ettiği ilk modern şehirlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Camisinin planları ve hatta inşaat malzemesinin dahi İstanbul'dan getirildiği Mecidiye, aynı zamanda Karadeniz ve Tuna Nehri arasında inşa edilen ilk Osmanlı demiryolunun (1857-1860) da ana durağıdır.¹¹ Ulaşım ve ticaret merkezi olan Mecidiye kısa zamanda büyümüş ve nüfusu artmıştır. Bugün 40.000 civarında nüfusu bulunan Mecidiye'de halen yaklaşık 7.000 Türk ve Tatar yaşamaya şehrin Müslüman azınlık için önemini koruduğuna işaret etmektedir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi)¹² Osmanlı Devleti'nin kaybetmesiyle sonuçlanmış, Berlin Anlaşması'yla Dobruca da Romanya'ya bırakılmıştır. Savaştan hemen önceki dönemde Tuna Nehri ile Karadeniz arasında bulunan bölgede yaşayan toplam 225.692 nüfusun 71.146'ısını (%31.5) Tatar, 48.783'ünü (%21.6) Türk ve 46.504'ünü (%21) ise Romenler oluşturuyordu.¹³ 1879'da savaştan hemen sonra bölgede çoğunluk olan Müslüman nüfus 6.424 Tatar ve 4.812 Türk'e düşmüştür.¹⁴ Müslüman nüfusun büyük bir kısmı Rus ordusundan korunmak için Osmanlı topraklarının iç taraflarına sığınmış ve 1880'de sadece Edirne ve İstanbul'a 80-90.000 mülteci yerleşmiştir.¹⁵ Diğer taraftan, Romen ordusunda yüzbaşı olan M. D. İonescu 1900 yılında Kuzey Dobruca'da 28.320 Tatar ve 12.306 Türk kaldığını belirtmektedir.¹⁶ Görüleceği üzere, 1878 sonrası için verilen nüfus rakamlarında büyük farklar bulunmaktadır. Bunda savaşlardan dolayı yaşanan

10 İnalçık, Halil (1991), "Dobruca" *The Encyclopaedia of Islam*, Second Edition, Edited by B. Lewis, Ch. Pellat and J. Schacht, Leiden: E.J.Brill, p.610-613.

11 Karpat, Kemal (1984-1985), "Ottoman Urbanism: the Crimea Emigration to Dobruca and the Founding of Mecidiye 1856-1878 (Osmanlı Şehirciliği: Dobruca'ya Kırım Göçü ve Mecidiye'nin Kuruluşu, 1856-1878)", *International Journal of Turkish Studies*, 3(1), s.1-27.

12 Osmanlı Rus Savaşı ya da 93 Harbi adıyla bilinen savaşı Sedes, kanımızca daha doğru biçimde ve "1877-1878 Osmanlı-Rus ve Rumen Savaşı" olarak nitelendirmektedir. Savaşa ayrıca Karadağ ve Sırbistan orduları da katılmıştır. Sedes, İ. Halil (1935), "1877-1878 Osmanlı-Rus ve Rumen Savaşı", cilt 1, 99 Sayılı Askerî Mecmuanın Lahikası.

13 Karpat, Kemal (2010), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yay.

14 D'Hogguer, Baron (1879), *Renseignements sur la Dobrodja: son etat Actuel, Ses Ressources, et son Avenir* (Dobruca Hakkında Bilgi: Mevcut Durumu, Kaynakları ve Geleceği), Bucureşti: Imprimerie de L'Association Academique Roumanie.

15 Ülküsal, Müstecip (1987), a.g.e., s.39.

16 İonescu, M. D. (2010), *Dobrogaia în Pragul Veacului al XX-lea. Geografia Matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară* (20. y.y.'ın Eşiğinde Dobruca: Matematik, Fizik, Politika, Ekonomi ve Askeri Boyutlar), Partea I. Iaşi: Tipo Moldova.

ani göç hareketlerinin sağlıklı nüfus sayımlarına izin vermemesinin önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Dobruca'nın 1878'de Osmanlı'dan alınarak Romanya'ya bırakılması sonucunda ortaya çıkan büyük göç dalgasının arka planında askeri nedenlere ilaveten siyasi, ekonomik ve sosyolojik nedenler bulunmaktadır. Berlin Anlaşması'nın müzakereleri devam ettiği sırada Romen politikacıların birçoğu esasen Dobruca'nın Romen sınırlarına dahil edilmesine karşı çıkmış; bölgenin din ve kültür farklılığının yanı sıra, ekonomik olarak da verimsiz olduğunu ileri sürmüş, "kadim Romen toprağı olan Güney Basarabya"nın kendilerine verilmesinin daha uygun olacağını dile getirmişlerdir.¹⁷ Ancak, Romen siyasetçilerin Rusya'nın ve diğer büyük devletlerin baskısıyla bu ısrarlarından kısa sürede vazgeçerek Dobruca'yı sahiplendikleri ve siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla Dobruca'nın entegrasyonuna ilişkin çalışmalarını hızlandırdıkları, bu çalışmaların sonucunda da Müslüman nüfusun Anadolu'ya göçünün yoğunlaştığı görülmektedir.¹⁸

Öncelikle yaklaşık 500 yıldır Osmanlı Devleti bünyesi ve himayesinde yaşayan Müslümanlar bir anda geri dönülemez şekilde Hıristiyan bir idarenin altına girmekten dolayı ağır bir travma ve ümitsizlik içine düşmüşler ve psikolojik olarak göç etmeye hazırlanmışlardır. Romen Devleti'nin siyasi, ekonomik ve kültürel homojenizasyon politikaları göç hissini daha da arttırmıştır. Aslında, Berlin Anlaşması, laik vatandaşlık kavramıyla Müslümanların ikamet, mülk edinme ve dini özgürlüklerini garanti altına almıştı. Bu herkes için eşit yurttaşlık anlamına geliyordu. Ancak, Romen iç siyaseti her alanda eşit yurttaşlığa büyük bir muhalefet sergilemiştir.¹⁹ Bu kapsamda, ilk aşamada, Dobruca bölgesi için geçici kaydıyla özel bir yönetim şekli ihdas edilerek, Dobruca halkının siyasi temsil hakkı kısıtlanmış ve bölge dışında gayri-menkul edinme hakları da ellerinden alınmıştır. 9 Mart 1880 tarihli Dobruca Anayasası olarak da bilinen "Dobruca'nın İdari Yapılanmasına İlişkin Kanun" uyarınca Romen vatandaşlıkları hukuken kabul edilmelerine karşın, bu tür özel bir idare kurulması (bu geçici idare 1913 yılında tamamen ortadan kalkmıştır) bölge halkını rahatsız etmiştir. Söz konusu rahatsızlık çeşitli tarihlerde çıkarılan toprak ve arazi mülkiyetine ilişkin yasalarla daha da artmıştır. Bu yasalarla birlikte bölgede başlatılan Romen kolonizasyonu siyaseti toprakların mülkiyetinin el değiştirmesini hedeflemiştir. Nitekim, 1889-1912 yılları arasında Dobruca meskunlarının sahip olduğu toprakların 127.483 hektarı kamulaştırılmış, bunun 82.127 hektarı etnik Romen kolonistlere dağıtılmıştır. 1905 yılına gelindiğinde Dobruca arazisinin 2/3'ü çoktan el değiştirmişti.²⁰

Romen idaresi, buna mukabil, Dobruca'daki Müslüman dahil tüm azınlıkların dini ve eğitim haklarını tanımış, bu kapsamda, Müftülük ve Kadılık kurumlarının devam etmesine;

17 Iordachi, Constantin (2001), "Citizenship, Nation, and State Building: The Integration of Northern Dobrogea into Romania, 1878-1913 (Vatandaşlık, Ulus ve Devlet İnşası: Kuzey Dobruca'nın Romanya'ya Entegrasyonu)", Pittsburg. Carl Beck Papers in Russian and East European Studies.

18 Ancak Dobruca'nın Bulgarlar ile Rumenler arasında gerginliğe konu olduğu da bilinmektedir bkz. Ömer, Metin (2012), "Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca", *Türk Yurdu*, sayı 303, Kasım, s.135-138. ve Sofya'da çıkan Slovo Gazetesinin çevirisi için Cumhuriyet Gazetesi, "Bulgarlar Romanyadan Dobruca'yı İstiyorlar" haberi, 21 Ocak 1935 Pazartesi, s. 1 ve 6. Osmanlı yönetimi de I. Dünya Savaşı sonlarında Bulgar ve Rumen kötü yönetimi nedeniyle Dobruca'nın kendi tasarrufuna bırakılması koşullarını araştırmak üzere bir rapor hazırlatmıştır. Özbek, Süleyman, Önal, Tekin (2017), "Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca'nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 11(21), Kış, s.261-276.

19 Cupcae, Andrea (2018), "Religion and Ethnicity: Muslim Turkish and Tatar Identity in Dobruja (Romania) throughout the 20th Century (Din ve Etnik: 20. Yüzyıl Boyunca Dobruca (Romanya)'da Müslüman, Türk ve Tatar Kimliği)", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), s.111-125.

20 Ionescu, Toma (1928), *Asupra proprietatii și colonizării în Dobrogea (Dobruca'da Mülkiyet ve Kolonizasyon Üzerine)*, Dobrogea: Cincizeci de ani.

Babadağ'daki 17. yüzyıldan bu yana varlığını sürdüren Gazi Ali Paşa Medresesi'ni Müslüman Semineri olarak 1889 yılında tekrar açılmasına izin vermiştir. Bu kurumların varlığını sürdürmesiyle Müslüman azınlığın kültürel kimliğinin kaybolmasına ilişkin kaygılarını yatıştırması amaçlanmış, ancak özerklik verilmeyip Din ve Eğitim Bakanlıklarına bağlı olarak yapılandırılmalarıyla artık yeni bir devletin kontrolünde olduklarının altı çizilmiştir. 1901'de öğrenci azlığı ileri sürülerek Mecidiye'ye nakledilen Müslüman Semineri'nin müfredatına ilk aşamada Romence dersinin eklenmesi Türk ve Tatar nüfusun eğitim yoluyla entegre edilmesine yönelik stratejik planın bir parçasını oluşturmuştur. Böylelikle Romen değerleri Müslüman azınlığa aktarılmaya başlanmıştır.²¹ Bu husus müftü ve imam başta olmak üzere din adamlarının yetiştirildiği, mezunlarının Türkçe öğretmeni olarak atanabildiği bir okula sahip olan Müslüman azınlık için sorun teşkil etmemiştir.

1878 sonrası yaşanan göçlerin temelinde siyaseten temsil imkanı bulamayan ve toprağa bağlı geçimlerini de büyük oranda kaybeden Müslüman azınlığın Romen idaresine olan güveninin sarsılması yatmaktadır. Buna ilaveten, yüzyıllar sonra Osmanlı idaresinden gayrimüslim idaresine de geçiş de Türk ve Tatar toplumu için ağır gelmiştir. Nitekim, askerlik hizmetinin Hıristiyan bir orduda yapılması zorunluluğu bu dönemde göçlerin ana sebeplerinden birisi olmuştur.²²

Kuzey Dobruca'dan 1878'den 1913'e kadar, yukarıda sayılan nedenlerle, kitlesel göçler gerçekleşmekle birlikte, Balkan Savaşlarını müteakip Güney Dobruca'nın Bulgaristan'dan alınıp Romanya topraklarına dahil edilmesiyle Romen idaresi altındaki Türk ve Tatar nüfusta önemli bir artış meydana gelmiştir. Bulgar yetkililerin 1910'da Güney Dobruca'da düzenledikleri nüfus sayımına göre bölgede 134.331 Bulgar, 106.830 Türk, 12.192 Çingene, 11.584 Tatar, 6.359 Romen, 4.919 Gagavuz ve 1.783 Ermeni yaşamaktaydı.²³ Bu rakamları incelerken Ortodoks Gagavuzların da Türk kökenli olduğu unutulmamalıdır.

İki Dünya savaşı arası döneme kadar Romen idaresi altında birleşen Kuzey ve Güney Dobruca'nın Müslüman Türk ahali göreceli rahat bir dönem geçirmiş, Anadolu'ya büyük göç hareketlerinde bulunmamıştır. Bunun altında yatan en büyük neden Romanya'nın ilhak ettiği Güney Dobruca'daki Müslüman azınlığın nüfusunun fazla olması ve Bulgar nüfusu dengeleyen bir etken niteliği taşımasıdır. Romen idaresi 1878'den sonra başvurduğu geçici idare kurma sistemini burada da uygulamış, ancak Müslüman azınlığı ürkütecek politikardan bilinçli olarak uzak durmuştur. Türkleri ve Tatarları Romenleştirmek için bir girişimde bulunmamış, dinlerini değiştirmek için baskılar yapmamıştır. Romence'nin zorunlu ders olduğu okullarını açmalarına izin vermiştir. Müslüman azınlık da buna mukabil asimilasyonun her türünü üzerinde uygulayan Bulgar idaresine karşı Romen idaresini tercih etmiş ve desteklemiştir. Ancak bilinen odur ki, 1877 Osmanlı-Rus ve Rumen Savaşı sonrası ve sonrasında bilhassa Dobruca'da yaşayan Türklerin sayısı giderek azalmıştır.²⁴

2. Romanya'dan Anadolu'ya İki Dünya Savaşı Arasında Göçler (1918-1940)

İki Dünya Savaşı arasında Romen idaresi altında kalmaya devam eden Kuzey ve Güney Dobruca'da Müslüman nüfus hala çoğunlukta idi. 1928 yılında tüm bölgede yaşayan

21 Ömer, Metin (2016), "The History of the Medgidia Seminary (1889-1948) (Mediciye Semineri'nin Tarihi)". The Muslim Seminary of Medgidia-Documents and Memory, (editörler Adriana Cupcea, Manuela Marin ve Metin Omer), Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minoritatilor Nationale, s.153-173.

22 Ömer, Metin (2018), *Romanya'daki Türk-Tatar Toplumu ve Türkiye'ye Göçleri (1918-1941)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

23 Bratescu, Constantin (1938), "Populația Cadrilaterului între anii 1878-1938 (1878-1939 Yılları Arasında Güney Dobruca'nın Nüfusu)", *Analele Dobrogei* 19, Cilt 2, s.189-202.

24 Aksu, Ali (2003), *Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü*, TİAD Yayını.

338.897 kişinin 49.983'ü Romen (%14,75), 133.077'si Bulgar (%39,26) ve 137.439'u Türk-Tatar (%40,56)'dı.²⁵ Dobruca kökenli ünlü tarihçi Kemal Karpat 1930'larda Kuzey Dobruca'nın Köstence ve Tulça, Güney Dobruca'nın Silistre ve Pazarcık illerinde toplam 250.000 Müslüman yaşadığını yazarak bu rakamı daha yükseğe taşır ve söz konusu nüfusun %30'unun Tatar kökenli olduğunu belirtir.²⁶ Buna karşın bu dönemde Romanya dahil bütün Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç devam etmiştir. Bunda sözkonusu ülkelerin Müslüman nüfuslarına karşı uyguladıkları arazilerini kolonileştirme, millileştirme ve toprak dağıtım politikaları önemli rol oynamıştır.²⁷

Sözkonusu Balkan ülkelerinin tümüne has devlet politikalarına ilaveten, Romanya ile Bulgaristan arasında 1940 yılında akdedilen anlaşma sonucunda Güney Dobruca'nın Silistre ve Pazarcık illerinin, Romenler hariç bütün ahalisiyle birlikte Bulgaristan'a terk edilmesi ve bir kısım soydaşların Türkiye'ye göç etmelerinin Romanya'daki Türk nüfusunun önemli oranda azalmasına yol açtığı bilinmektedir.

Diğer Balkan devletlerine benzer şekilde, Romen devletinin de iki dünya savaşı arası dönemdeki büyük sorunlarından birini geniş nüfuslu azınlıkların kontrol altına alınması oluşturmuştur. Asıl hedef Romanya'nın toprak bütünlüğüne tehdit oluşturan Bulgar veya Macar azınlıklar olmakla birlikte uygulanan milliyetçi siyasetler doğal olarak Türk ve Tatar nüfusu da olumsuz etkilemiştir. Örneğin, bu bölgeyi Romenleştirmek için Vlahların getirilmesi Müslüman nüfusu da rahatsız etmiştir. Zira, bunlardan çoğu yeterli konut olmadığı için Müslümanların evlerine yerleştirilmişlerdir. Yerleşimcilerin ev sahibi Müslüman ailelerin evlerine domuz başı getirmeleri, çeşmelerine domuz yağı sürmeleri, tarlada hasat bekleyen ürünlerini yakmaları ve hatta onları ölümle tehdit etmeleri vakaları yaşanmıştır. Bu durumdan duyulan rahatsızlık 1931-1943 yılları arasında Bükreş Büyükelçisi olarak görev yapan Hamdullah Suphi Tanrıöver²⁸ tarafından Kral İkinci Carol ve diğer üst düzey yetkililer nezdinde müteaddit kez girişim konusu yapılmıştır. Nitekim, Büyükelçi Tanrıöver'in 24 Aralık 1934 tarihinde Romen Kralı'yla yaptığı görüşmede, özellikle Toprak Paylaşırma Kanunu'nun ilgili maddesine atıfta bulunarak özel kişilere ait toprakların en fazla ¼'ünün istimlak edilmesinin mümkün olmasına rağmen, Müslüman azınlık mensuplarının topraklarının ½'sinin veya daha fazlasının istimlak edildiğini belirtmiş ve geçim kaynağı çiftçilik olan Türk-Tatar ailelerin zor duruma düştüklerini vurgulayarak bu adaletsizliğin önüne geçilmesini talep etmiştir. İkinci Carol, söz konusu şikayetler hakkında gerekli incelemeyi yapacağını kaydetse de ilerleyen dönemde bu uygulamada değişiklik görülmemiştir.²⁹

Bu dönemde Müslüman azınlığı rahatsız ederek Türkiye'ye göç etmesine neden olan başlıca etkenler değerlendirildiğinde aşağıdaki gibi bir sıralama yapılabilir:

- ✓ İstimlak yoluyla topraklarının ellerinden alınması,
- ✓ Makedonyalı Vlahların kendi toprak ve meskenlerine yerleştirilmesi,
- ✓ Maddi geçim kaynaklarının azalması,

25 Bratescu, Constantin (1938), "Populația Cadrilaterului între anii 1878-1938 (1878-1939 Yılları Arasında Güney Dobruca'nın Nüfusu)", *Analele Dobrogei* 19, Cilt 2, s.189-202.

26 Karpat, (2013), a.g.e., s.537.

27 Cupcae, Andrea (2018), a.g.e., s. 115.

28 Tanrıöver'in Atatürk dönemi reformlarını Dobruca'ya taşıması ve bölge halkının bu gelişmelere olan yakınlığına vurgu hakkında bkz. Ömer, Metin (2012), a.g.e., s: 532,

29 Karpat, Kemal (2013), a.g.e., s. 539.

- ✓ Yüksek vergiler konulması,
- ✓ Devlet dairelerinde kötü muamele ve suiistimaller olması,
- ✓ 1924'te kabul edilen Yeni Dobruca Kanunu çerçevesinde yerleşim yerlerinin isimlerinin Romenleştirilmesi siyaseti,
- ✓ Cami ve okullara yeterli miktarda mali kaynak ayrılmaması,
- ✓ Okullarda Türkçe eğitimin azalması,
- ✓ 1935'te tüm vakıf mallarına el konulması ve Kadılık kurumunun kaldırılması.

Öte yandan, 1930'larda Romanya'dan Türkiye'ye vuku bulan göçlerde Ankara'nın teşvik edici tutumu da önemli bir etken olmuştur. Hükümet, Anadolu'da savaşlar ve göç mübadeleleri nedeniyle iyice azalan nüfusu dengelemek ve tarım-sanayi kalkınması amacıyla ilave işgücüne ihtiyaç duymaktaydı. Ayrıca, ulus devlet kurulması sürecinden geçildiği dönemde Türk nüfusunun artması yönünde gayretler çoğalmıştı. Romanya'daki çeşitli sorunlardan dolayı bunalan Türk ve Tatarlar için bu politika cezbedici ve eşi bulunmaz bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır.

3.1936 Tarihli “Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename” ve Göçün Yönetimi

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden 1930'lara kadar geçen süre zarfında Türkiye'deki akrabalarını ziyaret etmek gerekçesiyle pek çok Türk ve Tatar Romanya'dan Türkiye'ye gelerek geri dönüş yapmamışlardır. Bu göçler serbest göç olarak adlandırılmıştır. Türk makamları göçmenleri engellememiş, arzu edilen yerlerde yerleşmelerine izin vermiş, bu göçmenlerden çiftçilikle uğraşanlara devlet arazilerinin mevcut bulunduğu vilayetlerde yerleşmek istedikleri takdirde, kendilerine yasal mevzuat dahilinde yeterli miktarda arazi verilmesi uygulamasında bulunmuşlardır.

1930'lardan itibaren yukarıda sayılan sebeplerle artan göçün bir düzene bağlanması iki devlet arasındaki iyi sayılabilecek ilişkilerin korunması bakımından önem taşıyordu. Bükreş Büyükelçisi Tanrıöver'in bu konuda bir anlaşma imzalanması yönünde kuvvetli bir iradeyi makul gerekçeleriyle birlikte ortaya koyduğu bilinmektedir.

Bu çerçevede başlatılan anlaşma görüşmeleri, karşılıklı çıkarların örtüşmesi ve müzakerelerin olumlu neticelenmesiyle sonuçlanmış ve “Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename”, 4 Eylül 1936 tarihinde Türkiye ve Romanya arasında imzalanmıştır. Anlaşmanın dibacesinde kayıtlı “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Majeste Romanya Kralının Hükümeti, Dobruca Müslüman Türk halkının bazı unsurlarının yarım asırdan fazladır göçe eğilimini müşahade ederek ve Romanya'da mazhar olageldiği hürriyetperver ve müşfik rejimi esasen takdir etmekten uzak kalmamış olan mezkur halkın Krallık topraklarını münhasıran tabi etnik köküne tekrar bağlanmak gibi meşru olan bir arzuya terke karar verdiğini görerek, cereyan etmekte olan göçün tarzını en dostane bir fikirle tanzim etmek üzere bir mukavele akdine karar vermişlerdir.” (T.C. ile Romanya Anlaşması RG: 02.02.1937 ve nr. 3523: 7615-7618) ifadeleri tarafların aynı zemin üzerinde uzlaştıklarını göstermektedir. Anlaşma Türk elçi Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Romanya Maliye Bakanı Mircea Cancicov tarafından imzalanmış ve Rumence metni de 14 Ocak

1937 tarihli ve 10 sayılı Monitorul Official'de yayımlanmıştır.³⁰ Anlaşmayla, Türkiye ihtiyaç duyduğu iş gücünün bir kısmını getirirken, Romanya da özellikle Güney Dobruca'da Romen nüfusun oranca artmasını sağlamıştır. Söz konusu anlaşma bütün sorunları ortadan kaldırmasa da göç sürecini düzenleyen ve dolayısıyla göçmenlerin durumunu iyileştiren bir anlaşma olarak tarihe geçmiştir.

Anlaşmayla 1936 ile 1941 yıllarını arasını kapsayan 5 yıllık dönemde her yıl belli sayıda belirlenen yerleşim yerlerinden göçmenlerin Türkiye'ye gönderilmesi kabul edilmiştir. Anlaşmanın 1. Maddesine göre Silistre, Pazarcık, Köstence ve Tulça illerinde meskun Müslüman Türk azınlığı göç kapsamına alınmış, göç etmek isteyenlerin 2. Madde kapsamında aşağıda belirtilen sırayla Türkiye'ye göç edecekleri kayıt altına alınmıştır: (T.C. ile Romanya Anlaşması RG: 02.02.1937 ve nr. 3523: 7615-7618)

1. 15 Nisan 1936'dan itibaren mallarını zaten tasfiye etmiş bulunan kimselerden mürekkep 15.000 kişilik bir katile,
2. İkinci sene, Romen-Bulgar hududu boyunca 8 kilometrelik bir mıntıka,
3. Üçüncü sene, Pazarcık şehri ve Ezibeyi, Kurtpınar sancakları,
4. Dördüncü sene, Acadanlar, Turtukaya sancakları,
5. Beşinci sene, Silistre şehri ve sancağı ve Dobruca topraklarının kalan kısmı.

Anlaşma kapsamında göçmenlere ait şehir harici gayrimenkul mallar Romanya'nın mülkiyetine geçecek, şehir dâhilindekiler ise, sahiplerinin tam tasarrufu altında olacak (Madde 3); Romanya Hükümeti şehir harici gayrimenkul mallar için hektar başına 6.000 Leyi Türk Hükümetine ödeyecek, Müslüman Cemaatlerine ve Vakıflara ait menkul ve gayrimenkul malların tasfiyesini tanzim etmek üzere ileride ayrıca bir anlaşma akdedilecek (Madde 4); göçmenlerin sırf kendilerine ait olup şahsi eşya, küçük-büyükbaş çiftlik hayvanı (her aile reisi için büyükbaş hayvanların sayısı beşi ve küçükbaş hayvanların sayısı on beşi geçemez.), zirai veya sınai üretimde veya herhangi bir sanat icrasında kullanılmaya yarar alet, makine vesaire gibi her türlü menkul mallarını beraberlerinde götürmelerine izin verilecek; bu çerçevede, göçmenlerin şahsi mücevherlerini (gerdanlık bir adetle sınırlandırılmıştır) ve nakit olarak 1.000 Ley ve yabancı döviz olarak da 2.000 Ley'lik meblağı yanlarına almalarına müsaade edilecek (Madde 11); başkan vazifesini üstlenecek bir Hakim, ve İçişleri, Maliye ve Tarım Bakanlıklarından birer temsilci ile tahliye olunacak bölgelerdeki Türk halkının bir veya iki temsilcisinden oluşacak özel bir komisyon kurulacak; bu komisyona göçmenlerin ayrıntılı bir listesini tutmak ve bunlara ait arazi ile vakıf mallarını kaydetmek görevleri verilecektir (Madde 16) (T.C. ile Romanya Anlaşması RG: 02.02.1937 ve nr. 3523: 7615-7618), Söz konusu Komisyon ayrıca, Türk ve Romen makamları ile göçmenler arasında irtibatı sağlayacak, göçmenlerin bırakacakları gayrimenkulün kıymetini takdir edecektir.

Bu anlaşma çerçevesinde (En son göçmen 1940 yılında gönderilmiş olup, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle anlaşmanın hükümleri 1941 yılında uygulanamamıştır.) 100.000 civarında göçmen Türkiye'ye gemilerle nakledilmiş ve ülkenin çeşitli bölgelerine iskan edilmeleri sağlanmıştır. Bir başka kaynak 1935-1940 arasında Romanya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısını 64.570 olarak vermektedir.³¹ Türkiye Göç İdaresi ise, 1923-1945

30 Kowalski, Tadeusz (1942), Dobruca'da Türk Etnik Unsurlar, çev. Ferit Devellioğlu, Rocznik Orientalistyczny, (cilt 14, s.66-80)'den ayırbasım. Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi, s.3-14.

31 Ağanoğlu, H. Yıldırım (2001), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi*, İstanbul: Kum Saati Yay.

yılları arasında Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç eden 800.000 kişiden 79.287'sinin anlaşma dahilinde kayıtlı olarak, 43.271'inin de serbest göçmen statüsünde Romanya'dan geldiğini, toplamda göçmen sayısının 120.000'ini aştığını açıklamıştır (<http://www.goc.gov.tr>, Erişim Tarihi: 11.11.2019), Müstecip Ülkusal ise 1929 ve 1940 arasındaki göçlerin toplamını 110 bin olarak verir.³² Görüleceği üzere, rakamlar muhtelif olmakla birlikte iki dünya savaşı arasında Romanya'dan göçler önemli oranlara ulaşmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sırasında da ülkenin hükümet başkanı sıfatıyla Hitler nüfuzu altındaki Ion Antonesku aracılığıyla Türkiye üzerine çeşitli baskılar sürdürülmüştür.^{33,34}

Romanya ile Türkiye arasında imzalanan Göç Mukavenenâmesi'nde kayıtlı hükümlerin uygulanmasına ilişkin olarak büyük bir sorun yaşanmamıştır. Sahada pratik olarak ortaya çıkan bazı zorluklar ve yetersizlikler ise, dostane bir şekilde çözülmüş veya üstünde durulmamıştır. Nitekim göç sürecinin daha iyi organize edilmesi için, 6 Nisan 1937'de, Bükreş Büyükelçisi Tanrıverdi, Romen makamlarından Dobruca'daki Türk halkıyla ilgili istatistikleri istemiştir. Romanya'nın İstatistik Kurumu, Dışişleri Bakanlığı'na Dobruca'daki Türk halkıyla ilgili bilgiler içeren bazı tabloları göndermiş olsa da bunlar Türk Elçiliği'ne verilmemiştir. Bu husus Türk tarafınca önemli bir sorun haline getirilmemiştir.³⁵ Mukavele, 1934 yılında imzalanan Balkan Paktı sonrasında ikili ilişkilerde yakalanan olumlu ivmeye önemli katkıda bulunmuştur.

Çavuşeski döneminde Soğuk Savaşın etkisiyle Romanya'dan Türkiye'ye sınırlı sayıda insanın göç etmesine izin verilmiştir. Bu bağlamda son kitlesel göçü, Tuna Nehri üzerindeki Adakale'nin 1972 yılında inşası tamamlanan barajın suların altında kalması sonucunda ada sakinlerinin büyük kısmının Türkiye'deki akrabalarının yanına kabul edilmesi teşkil etmiştir.³⁶

Sonuç

Romanya'dan Türkiye'ye yoğun olarak gerçekleşen göçleri 1878-1914 ve 1918-1940 olarak iki dönemde sınıflandırmak mümkündür. Dobruca'nın 1878'de Romanya'ya verilmesiyle Köstence ve Tulça'yı kapsayan Kuzey Dobruca'daki Müslüman nüfus Osmanlı idaresinden kopuşun travmasını yaşamış, kültürel kimliğinin kaybolması tehlikesini derinden hissetmiş ve gayri-müslim yeni yönetime mesafeli durmuştur. Yeni idarenin bölgeyi Romenleştirme gayretleri doğrultusunda sınırlı siyasi haklar tanınması, ekonomik kısıtlamalar getirmesi ve toprakları çeşitli kanunlar kapsamında istimlak etmesi ilk safhadaki yoğun göçün ana sebeplerini oluşturmuştur. Bu dönemde Romen yönetici kesiminde Müslüman azınlığa uygulanacak politikalar konusunda gelgitler ve söylem farklılıkları görülmüşse de son tahlilde milliyetçi kesimin ağırlığını koyduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, Müslüman azınlığın kaygılarını teskin etmek amacıyla müftülük ve kadılıklar açık bırakılmış, Türk okulları eğitim vermeye devam etmiştir. Din adamlarının ve Türkçe dil dersi öğretmenlerini yetiştirmek üzere Babadağ'daki medrese Müslüman Semineri adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Ancak, tüm bu kültürel ve eğitim alanındaki haklar göçlerin önünü kesememiştir.

32 Ülkusal, Müstecip (1987), a.g.e., 195-199.

33 Ekrem, Mehmet Ali (1994), "II. Dünya Savaşı'nda Türk Rumen İlişkileri", X. Türk Tarih Kongresi'nden ayrışım, Ankara: TTK Basımevi, s.3111-3117.

34 Ekrem, Mehmet Ali (1983), "1939-1940 Yıllarında Türk Rumen Diplomatik İlişkileri (Rumen Belgelerine Göre)", VIII. Türk Tarih Kongresi III. Ciltten ayrışım, Ankara: TTK Basımevi, s.1859-1864.

35 Ömer, Metin (2018), a.g.e., s.225-231.

36 Tutul, Marian (2010) *Ada-Kaleh sau Orientul scufundat (Adakale veya Oryantal Batık)*, Bucharest: Noi Media Print.

Silistre ve Pazarcık illerini kapsayan Güney Dobruca'nın Balkan Savaşları sonunda Romanya'ya ilhakıyla Kuzey Dobruca'dan ayrılan azınlığın yerine tekrar büyük bir Müslüman nüfus Romen idaresi altına girmiştir. Romenler, bu bölgedeki Bulgar çoğunluğunun Romen idaresi aleyhine çalışmalarını dengelemek için Türk ve Tatar azınlığa hoşgörülü yaklaşıp da bu tutum uzun sürmemiş, Birinci Dünya Savaşı ertesinde bölgede kolonizasyon hareketi başlatmışlardır. Bu sürecin kötü yönetilmesi göçlerin bu dönemde artmasına neden olmuştur. Öte yandan, 1940 yılında Romanya Güney Dobruca'yı Bulgaristan'a geri vermek zorunda kaldığında bu kolonizasyon hareketinin başarısız kaldığı, Bulgarların hala çoğunluğu teşkil ettiği görülmüştür. Buna mukabil, Müslüman nüfus bariz oranda azalmıştır.

Türkler ve Tatarlar, diğer azınlıkların aksine Romanya'dan toprak talebinde bulunmadıkları halde çıkarılan kanunlar onları da olumsuz etkilemiş, toprak, eğitim, din ve kültür gibi alanlardaki kararların sonuçları göçlerini tetiklemiştir. Öyleki, Müstecib Hacı Fazıl (Ülküsal) idaresi altında, Güney Dobruca'daki Hacıoğlu Pazarcık'ta 1930 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan ve tüm Dobruca'daki Türk-Tatar toplumu tarafından sevilerek geniş şekilde okunan Emel Mecmuası, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Müstecib Ülküsal'ın Türkiye'ye göçmesi sebebiyle kapanmak zorunda kalmıştır.³⁷ Söz konusu dergi özellikle Tatarların milli kimliklerinin korunması konusunda çok önemli bir misyon üstlenmişti.

Buna mukabil, Romanya'da tutunarak kalmaya devam edenlerin sayıları azınlıkta kalmış, demografik yapı kitlesel göçler nedeniyle Romenlerin lehine dönmüştür. Bu hususa Türkiye'nin 1930'lu yıllarda izlediği göçü teşvik politikasının da katkı verdiği bir gerçektir. Bu teşvik siyaseti Türkiye'deki modernleşme çabalarına karşı yükselen ilgiyle de birleşmiş, birçok Türk ve Tatar soylu Türkiye'yi cazip bir göç yeri olarak görmüştür. Gerek serbest göçmen olarak, gerek 1936 tarihli göç anlaşmasıyla Romanya'dan gelenler ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirilmişlerdir. Örneğin, 29.01.1936 tarihli ve Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk imzalı Kararname'de, Sağlık ve Sosyal Dayanışma Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun onayı sonucunda yeni gelecek 25.000 kadar göçmenin, Trakya'da halkın sıkıntısını artırması ihtimaline binaen Ankara, Kayseri, Niğde, Konya ve Adana illerinde tespit edilecek boş topraklarda iskan edileceği kaydedilmektedir (T.C. Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü Kararnamesi 29.01.1936 tarih ve 2/3964 sayı), Türk Hükümeti, ekonomik ve mali sıkıntılar yaşasa da, göçmenlerin iskanında her türlü imkanını seferber etmiş, hatta Romanya'da gerek Türk ve gerek Romen okullarından mezun olanların veya bu okulların herhangi bir sınıfından ayrılmış bulunanların Türkiye'de muadil okullara kabul edilmelerini temin etmiştir.

Özetle, Romanya, 1878'den sonra Kuzey Dobruca'yı ve 1913'ten sonra Güney Dobruca'yı Romenleştirmek için çaba sarf etmiştir. Bu siyaset ekonomik, idarî, siyasî ve demografik önlemlerle uygulanmıştır. Ancak, Bulgaristan, Sırbistan veya Yunanistan örnekleriyle karşılaştırıldığında Romanya'nın soydaşlarımıza karşı uyguladığı politikaların açık bir farklılık arzettiği, özellikle kimlik ve dini değerlerine yönelik belirgin bir hoşgörü gösterildiği görülmektedir. Buna karşın, Romanya'dan ülkemize göçlerin sonucunda, Dobruca'nın baskın Türk ve İslami karakteri kaybolmuş, Müslümanlar azınlığa düşmüş; kültürel değerleri idarenin belirlediği sınırlar dahilinde koruma dönemi başlamıştır. Bu husus 1947-1989 dönemindeki sosyalist-komünist yönetim zamanında daha da kötüleşmiş ve azınlığın kültürel kimliğinde kayda değer aşınma yaşanmıştır. Çavuşesku'nun, Romanya'da göçlerle azalan Müslüman nüfusu ve buna paralel olarak yetersiz öğrenci

37 Ülküsal, Müstecib (1987), a.g.e., 175.

sayısını ileri sürerek köklü bir eğitim kurumu olan ve Dobruca'nın imam, öğretmen ve entelektüel ihtiyacını karşılayan Mecidiye'deki Müslüman Semineri'ni 1967'de kapatması Müslüman azınlığın kimliğini korumasını sağlayan son kalesinin de düşmesini beraberinde getirmiştir.

Kaynakça

- Ağanoğlu, H. Yıldırım (2001), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi, İstanbul: Kum Saati Yay.
- Aksu, Ali (2003), Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü, TİAD Yayını.
- Bratescu, Constantin (1938), "Populația Cadrilaterului între anii 1878-1938 (1878-1939 Yılları Arasında Güney Dobruca'nın Nüfusu)", Analele Dobrogei 19, Cilt 2, s.189-202.
- Coman, Virgil (2015), Dobrogea în izvoare cartografice otomane (sec. XVI-XIX) (Osmanlı Kartoğrafya Kaynaklarında Dobruca-XVI.-XIX.yy), București: Editura Etnologica.
- Cumhuriyet Gazetesi (1935), "Bulgarlar Romanya'dan Dobrucayı İstiyorlar", 21 Ocak Pazartesi, s.1 ve s.6.
- Cupcae, Andrea (2018), "Religion and Ethnicity: Muslim Turkish and Tatar Identity in Dobruja (Romania) throughout the 20th Century (Din ve Etnik: 20. Yüzyıl Boyunca Dobruca (Romanya)'da Müslüman, Türk ve Tatar Kimliği)", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 6(2), s.111-125.
- Çelebi, Evliya (2003), Seyahatname, (haz.) Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- D'Hogguer, Baron (1879), Renseignements sur la Dobrodja: son etat Actuel, Ses Ressources, et son Avenir (Dobruca Hakkında Bilgi: Mevcut Durumu, Kaynakları ve Geleceği), București: Imprimerie de L'Association Academique Roumanie.
- De Jong, Frederick (1986), "The Turks and the Tatars of Romania (Romanya'daki Türk ve Tatarlar)", Turcica. Revue des etudes turques 18, s.165-189.
- Duran, Hacı (1997), "Romanya Türkleri ve Dobruca", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Ocak, s.35-40.
- Ekrem, Mehmet Ali (1994), "II. Dünya Savaşı'nda Türk Rumen İlişkileri", X. Türk Tarih Kongresi'nden ayırbaşım, TTK Basımevi, Ankara: TTK Basımevi, s.3111-3117.
- Ekrem, Mehmet Ali (1983), "1939-1940 Yıllarında Türk Rumen Diplomatik İlişkileri (Rumen Belgelerine Göre)", VIII. Türk Tarih Kongresi III. Ciltten ayırbaşım, Ankara: TTK Basımevi, s.1859-1864.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019), <http://www.goc.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.11.2019),
- İbram, Nureddin (2009), Romanya, Ex Ponto, Constanta.
- İnalçık, Halil (1991), "Dobrudja" *The Encyclopaedia of Islam*, Second Edition, Edited by B. Lewis, Ch. Pellat and J. Schacht, Leiden: E.J.Brill, p.610-613.
- Ionescu, M. D. (2010), Dobrogea în Pragul Veacului al XX-lea. Geografia Matematică, Fistică, Politică, Economică și Militară (20. y.y.'ın Eşiğinde Dobruca: Matematik, Fizik, Politika, Ekonomi ve Askeri Boyutlar), Partea I. Iași: Tipo Moldova.
- Ionescu, Toma (1928), Asupra proprietatii și colonizarii in Dobrogea (Dobruca'da Mülkiyet ve Kolonizasyon Üzerine), Dobrogea: Cincizeci de ani.

- Iordachi, Constantin (2001), *Citizenship, Nation, and State Building: The Integration of Northern Dobrogea into Romania, 1878-1913 (Vatandaşlık, Ulus ve Devlet İnşası: Kuzey Dobruca'nın Romanya'ya Entegrasyonu)*, Pittsburgh. Carl Beck Papers in Russian and East European Studies.
- Karpat, Kemal (2013), "The Emigration of Turks from Romania to Turkey and Hamdullah Suphi Tanrıöver (Türklerin Romanya'dan Türkiye'ye Göçü ve Hamdullah Suphi Tanrıöver)". *Contemporary Research in Turkology and Eurasian Studies, A Festschrift in Honor of Professor Tasin Gemil on the occasion of his 70th birthday*, editörler Lascu, Stoica and Fetisleam, Melek, Clujena: Presa Universitara Clujena, s.529-548.
- Karpat, Kemal (1994), "Dobruca." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay., s.482-486.
- Karpat, Kemal (2010), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yay.
- Karpat, Kemal (1984-1985), "Ottoman Urbanism: the Crimea Emigration to Dobruca and the Founding of Mecidiye 1856-1878 (Osmanlı Şehirciliği: Dobruca'ya Kırım Göçü ve Mecidiye'nin Kuruluşu, 1856-1878)", *International Journal of Turkish Studies*, 3(1), s.1-27.
- Kowalski, Tadeusz (1942), *Dobruca'da Türk Etnik Unsurlar*, çev. Ferit Devellioğlu, *Rocznik Orjentalistyczny*, (cilt 14, s.66-80)'den ayırması. Ankara: Recep Ulusoglu Basimevi, s.3-14.
- Mehmet, Mustafa Ali (2013), "Dobruca'daki Türk Kültür Mirası Üzerine Düşünceler", *Dobruca'daki Türk Kültür Mirası Sempozyumu*, Bildiri, Köstence, 24-25 Eylül, s.1-15.
- Ömer, Metin (2018), *Romanya'daki Türk-Tatar Toplumunu ve Türkiye'ye Göçleri (1918-1941)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ömer, Metin (2016), "The History of the Medgidia Seminary (1889-1948) (Mediciye Semineri'nin Tarihi)". *The Muslim Seminary of Medgidia-Documents and Memory*, (editörler Adriana Cupcea, Manuela Marin ve Metin Omer), Cluj-Napoca: Institutul pentru Studiarea Problemelor Minoritatilor Nationale, s.153-173.
- Ömer, Metin (2016), "The Influence of Atatürk's Reforms on the Turkish Community of Dobrudja", *Turkey & Romania*, (ed.) Florentina Nitu ve diğ., TDBB, İstanbul, s.529-542.
- Ömer, Metin (2012), "Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca", *Türk Yurdu*, sayı 303, Kasım, s.135-138.
- Özbek, Süleyman, Önal, Tekin (2017), "Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca'nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 11(21), Kış, s.261-276.
- Popescu, Anca (2008), "The Region of Dobrudja Under Ottoman Rule (Osmanlı İdaresi'ndeki Dobruca Bölgesi)". *Encyclopaedia of the Hellenic World. Black Sea* URL: <http://blacksea.ehw.gr/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=12392>, (Erişim Tarihi: 11.11.2019),
- Sedes, İ. Halil (1935), *1877-1878 Osmanlı-Rus ve Rumen Savaşı*, cilt 1, 99 Sayılı Askerî Mecmuanın Lahikası.
- Tunalı, Mustafa (1935), *Deliorman ve Dobruca Göçmenleri*, Köyhocası Basimevi, Ankara.
- Tutui, Marian (2010), *Ada-Kaleh sau Orientul scufundat (Adakale veya Oryantal Batık)*, Bucharest: Noi Media Print.

Ülküsal, Müstecip (1987), Dobruca ve Türkler. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

Üstündağ, Mustafa (2014), Altın Dobruca'da Bir Köy Yenice, 1. bs, İstanbul: Ayışığı Kitapları.